

deling in. De voorbeelden zijn illustratief en geven aan hoe Perel met casuïstiek omgaat. Regelmatig wordt genoemd welke vragen zij stelt, welke reflecties ze geeft of welke interventies zij doet. Hier kun je als therapeut wel wat inspiratie uit putten. Dit boek is het zeker waard om gelezen te worden als je zelf met ontrouw (in je omgeving) te maken hebt (gehad) of als je als therapeut met dit thema werkt.

Hester Pastoor, Psychotherapeut BIG, Systeemtherapeut NVRG, Seksuoloog NVVS-SH

Literatuur

Perel, E. (2014). *Erotische intelligentie*. Utrecht: A.W. Bruna Uitgevers B.V.

Humanitas (2019). **E-learning Hulp en zorg aan sekswerkers.** Rotterdam: Stichting Humanitas (Expertisecentrum Seksualiteit, Sekswork en Mensenhandel), € 29

Eén van de vele kwaden die voortvloeien uit het stigma op sekswork is een gebrekkige toegang voor sekswerkers tot alle vormen van ondersteuning en hulpverlening. De stap naar de zorg is vaak moeilijk te maken. Als die toch wordt gemaakt, kan openheid lastig zijn. Een goede communicatie wordt vaak ernstig verstoord doordat hulpverleners, bewust of onbewust, stigma-gerelateerde sociale reacties vertonen, zoals het bezigen van vóór- en véroordelen, extreme nieuwsgierigheid en het toeschrijven van alle problemen aan het werk. Een dergelijke gang van zaken is, uiteraard, schadelijk voor de gezondheid, het welzijn en de positie van sekswerkers. Alhoewel er in Nederland geen recent, breed opgezet onderzoek voorhanden is over ervaringen van sekswerkers met hulpverleners, bestaat er vele anekdotische informatie over ongewenste (vooringenomen, denigrerende, agressieve) bejegening van sekswerkers door zorgprofessionals. De onlinecursus *Hulp en zorg aan sekswerkers*, onlangs gelanceerd door Expertisecentrum Seksualiteit Sekswork en Mensenhandel (ESSM) van Stichting Humanitas Rotterdam, is dan ook geen overbodige luxe, eerder een schot in de roos.

De cursus is allereerst bedoeld voor hulp- en zorgverleners die in hun praktijk te maken kunnen krijgen met sekswerkers. Dat zijn dus alle hulpverleners in het

sociale domein. Een eerste deel van vier lessen geeft een brede introductie op het thema, met aandacht voor de grote diversiteit onder sekswerkers, uiteenlopende motieven voor sekswork, achtergronden en effecten van stigma, en communicatie met sekswerkers. Er worden aanbevelingen gedaan over algemene bejegening, (afstemming over) taalgebruik, het bespreekbaar maken van seksualiteit (in werk en privé), het omgaan met (on)veiligheid (voor alle betrokkenen) en het handelen bij (vermoedens van) trauma, geweld en mensenhandel. Een tweede deel van nog eens vier lessen biedt een verdieping voor hulp- en zorgverleners die over voldoende achtergrond willen beschikken om sekswerkers te ondersteunen bij hulpvragen die raken aan het sekswork. Hier wordt verder ingegaan op contact maken én behouden, omgaan met veelvoorkomend wantrouwen naar instanties, het wettelijke kader voor sekswork en de implicaties daarvan, mogelijke specifieke hulpvragen van sekswerkers en, opnieuw, het creëren en behouden van veiligheid voor alle betrokkenen.

In de voorbereiding is niet over één nacht ijs gegaan. Adviesgroepen van sekswerkers, hulpverleners en relevante organisaties zijn geraadpleegd en een pilot-implementatie heeft tot *fine-tuning* geleid. De samenstellers van de cursus hebben, naar eigen zeggen, geprobeerd het 'zo leuk mogelijk te maken' voor de cursisten en zijn daar volgens mij glansrijk in geslaagd. Met veel plezier heb ik me ondergedompeld in dik vier uur videomateriaal, waarin in totaal 14 sekswerkers (deels op de rug gefilmd) en hulpverleners (en een enkele onderzoeker) afwisselend hun verhaal doen. Vaak betreft het persoonlijke observaties of ervaringen, andere keren verdient een beschouwing de aanduiding 'videocollege'. Overal blijft de toon informeel, we zien geen plechtige, met-powerpoint-ondersteunde lezingen. Soms doet dat enigszins af aan de diepgang, maar de toegankelijkheid wordt uitermate goed gediend. Verder zijn er (wetenschappelijke) teksten ingevoegd, aangevuld met links naar 'bonusmateriaal', relevante organisaties, sites en filmpjes. Cursisten krijgen leesopdrachten, reflectie-opdrachten, google-opdrachten en schrijfoopdrachten. Ze worden uitgenodigd ervaringen of beschouwingen te *posten* op de forumpagina's en te reageren op *posts* van andere deelnemers. Elke les sluit af met een toets en als alle onderdelen groen zijn afgevinkt, ontvangt de deelnemer een certificaat.

Ik ben ervan overtuigd dat de cursus voor veel hulpverleners, ook voor sommige seksuologen, informatief is en concrete handvatten biedt voor een adequate bejegening van sekswerkers in de zorg- en hulppraktijk. Ik kan me voorstellen dat alleen al de kennismaking met een aantal weldenkende sekswerkers, de (voor)oordelen van relatief onwetende hulpverleners al kan doen wankelen. Veel tips zijn even simpel als effectief. Tast steeds je woordgebruik af met je client. Vermijd elke overdreven reactie (redgedrag, romantiseren, infantilisering, fetisering) en houd het contact gewoon

zakelijk beroeps-specifiek. Wees bij voorkeur ook na kantooruren beschikbaar. Vraag naar zowel positieve als negatieve ervaringen in het sekswerk om een open, onbevooroordeelde opstelling te bevorderen. Wees gender-seksueel en cultuur-sensitief. Verwijs door bij een mismatch. Doe bij vermoedens van uitbuiting precies hetzelfde als in soortgelijke situaties bij andere beroepen. Dat betekent: bespreek je zorgen altijd open en helder met de cliënt en pas de voorgeschreven stappen in de meldcode toe. Wees echter altijd voorzichtig om een sekswerker ongewenst te 'outen' of anderszins in gevaar te brengen bij een eventuele stap naar instanties. Soms is het contact met je cliënt handhaven belangrijker dan waarheidsvinding. Zoek te allen tijde aansluiting bij de belevingswereld en de hulpvragen van de cliënt. Begin nooit als eerste over stoppen met het werk.

Het onderdeel over seksuele problemen is zowel qua inhoud als qua opzet interessant. Het gaat namelijk over effecten van sekswerk op de seksualiteit van sekswerkers, alsook over de effecten van het werken met sekswerkers op de seksualiteit van hulpverleners. Aan de kant van sekswerkers vond ik het een treffende observatie dat ook sekswerkers geen expert hoeven te zijn op alle gebieden van seks, maar dat privé partners vanuit die veronderstelling wel eens veel te veel kunnen verwachten. Aan de kant van hulpverleners heeft een onderzoekje bij Humanitas inzicht geleverd in zowel positieve (opener blik op eigen seksualiteit, creatiever durven verkennen, beter kunnen communiceren over seks) als negatieve effecten (minder zin, meer wantrouwen ten aanzien van mannelijke partner). Voor zowel sekswerkers als hulpverleners wordt gepleit voor intervisie om herkenning, erkenning en een 'gevoel van community' te bevorderen. Ik vind het mooi (want principieel destigmatiserend) dat overeenkomsten tussen de beroepsgroepen wordt benadrukt: beide groepen moeten het werk inrichten op een manier die hen bevalt, waar men zich goed bij voelt: wie het niet kan, moet het niet doen.

De overkoepelende doelstelling van de cursus is een deskundigheidsbevordering die bijdraagt aan onbevooroordeeld inzicht in de zeer diverse realiteit van sekswerk, aan gelijke behandeling van sekswerkers in het sociale domein en aan de principiële destigmatisering van sekswerk. Hulpverleners worden uitgedaagd om ook hun eigen discriminerende normen kritisch te onderzoeken en opgeroepen om hun verantwoordelijkheid te nemen in de bestrijding van het stigma en van ongezonde gender- en seksnormativiteit in het algemeen. Dat wijkt af van (wat ik weet van) andere initiatieven (bijvoorbeeld politie en gemeenten), waar elke deskundigheidsbevordering tegenwoordig vooral gefocust is op signalering van mensenhandel. Ik ontleen er stiekem enig genoegen aan dat de ideologische inzet van deze cursus toch niet helemaal strookt met die van RUPS-II (Regeling Uitstapprogramma's Prostitutie), het onder druk van de Christen Unie zwaar gedoteerde

subsidiare kader dat het kabinet hanteert om tot een landelijk dekkend netwerk van zogenaamde uitstapprogramma's te komen. Voor zover mij bekend is ook de ontwikkeling van deze cursus door het Ministerie van Veiligheid en Justitie uit die pot gesubsidieerd.

Belangrijker is dat hier een stap in deskundigheidsbevordering is gemaakt ten behoeve van zorg- en hulpverlening aan sekswerkers. Dit impliceert erkenning en versterking van sekswerkers in plaats van bevoogding, zet een belangrijke toon en voorziet in een besliste behoefte. Behalve de SWIT-richtlijn in het kader van HIV-bestrijding (Seks Worker Implementation Tool, voor Nederland bewerkt door Soa Aids Nederland) bestond bij mijn weten zoets nog niet. De cursus draagt ook bij aan een betere bespreekbaarheid van seksualiteit in behandelkamers, iets waar wij als seksuologen sowieso blij van worden. Ik hoop op veel cursisten (dankzij de subsidie wordt deelname tot maart 2021 aangeboden voor het gereduceerde tarief van €29; accreditatieprocessen *in progress*) en op brede afname. Voor sommige beroepensferen (psychiaters, huisartsen, seksuologen?) zijn wellicht specifieke aanpassingen en aanvullingen wenselijk. Als daartoe de wil is, kan ook de weg niet al te ingewikkeld zijn: Moodle Pty Ltd verschaft open source software voor *educators of any kind* en allerlei tools om een online leeromgeving te creëren. Goed voorbeeld doet hopelijk goed volgen.

Ine Vanwesenbeeck
Psycholoog

